

Hr Villu Kõve
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 26.03.2025 nr 7-7/25-176

Meie 09.05.2025 nr 7-2/25-319-2

Arvamus kohtumenetluse hea tava

Lugupeetud Riigikohtu esimees

Tänan võimaluse eest avaldada arvamust kohtumenetluse hea tava kohta.

Kohtumenetluse hea tavaga tutvumise järgselt laekus Harju Maakohtu kohtunikelt alljärgnevaid arvamusi.

Kohtumenetluse hea tava lepiti kokku kohtunike ja teiste professionaalsete õiguselukutsete esindajate koostöös. Hea tava vajab uuendamist, kuid kui lisades olemasolevale tekstile üksnes ükskuid osi, kaob hea tava senine terviklikkus. Juhul, kui lisada heale tavale täiendused, tuleks üle vaadata kogu senine tekst, et vältida vastuolusid erinetevate tekstiosade vahel. Kindlasti tuleks hea tava tekst süstemaatiliselt üle vaadata ning kontrollida selle vastavust tänapäevasele kohtumenetlusele ja menetlusnormidele. Hea tava ei adresseeri näiteks virtuaalistungite pidamist.

Järgnevalt konkreetsed tähelepanekud arvamuse avaldamiseks saadetud hea tava tekstile.

Alaosa III kohtumenetluse hea tava

Punkt 1 Kohtumenetluse kestus

Esimene lõik on praegu järgmises sõnastuses (koos uute täiendustega):

„Kohtumenetluse kestus on ennustatav ja menetlus toimub mõistliku aja jooksul. Kohtunik informeerib kohtu esimeest, osakonna juhatajat või kolleegiumi esimeest asjaoludest, mis ei

võimalda tal lahendada asja kohtus, osakonnas või kolleegiumis kokku lepitud tähtaegade jooksul.“

Eeltoodud sõnastust võiks selguse huvides muuta. Selgusetu on, mida on silmas peetud menetluse ennustatava kestuse kohta ehk kes, kuidas ja mille alusel seda ennustama peaks. Menetluse pikkuse ennustamiseks puuduvad nii kriteeriumid kui ka head tööriistad. Keskmine asja lahendamise aeg kohtutes aegade jooksul muutub ning võib sõltuda paljudest erinevatest aspektidest. Keskmise statistilise aja alusel võib menetlusosaline ennustada, milline võiks ühe või teise asja lahendamise keskmine aeg tavapäraselt olla.

Hea tava ei tohiks tekitada juurde tarbetuid kohustusi ei kohtule ega ka menetlusosalistele. Igasugune seaduses sätestamata menetlustoimingute kehtestamine tuleks süstemaatiliselt läbi mõelda ja kaaluda selle vajalikkust äärmiselt põhjalikult. Kohtutel puuduvad täna kokku lepitud keskmised tähtajad ja teiseks saaks teavitamine igal juhul olla vaid formaalne, kuna ei tooks kaasa menetluse enda sisulist kiirenemist. Kohtunikku tuleks säästa ebavajalikest formaalsetest toimingutest, mis teda veelgi enam viivad eemale vaidluse sisulisest lahendamisest.

Seega võiks antud punkti sõnastus olla järgmine: „Kohtumenetlus toimub mõistliku aja jooksul ega erine üldjuhul oluliselt statistilisest keskmisest vastava valdkonna vaidluse lahendamise ajast.“

Teine lõik on praegu sõnastatud järgmiselt:

„-kohtumenetluses välditakse tarbetuid menetlustoiminguid, mis toovad kaasa menetluse pikenemise (näiteks kompromissile suunamine olukorras, kus see ei vasta menetlusosalise soovile või huvile või on muul põhjusel perspektiivitu, nõuete korduv täpsustamine kirjalikus menetluses, kui eeldatavasti saaks seda tulemuslikumalt teha eelistungil kaebaja juuresolekul).“

Ettepanek on jätta tekstist välja sulgudes olev osa või selgitada, et tegemist on näitliku loeteluga. TsMS § 4 lg 4 kohustab kohut igal juhul suunama pooli kompromissile ning seda isegi juhul, kui pooled seda peavad perspektiivituks ning ka juhul, kui kohus esmapilgul vaidluses kompromissi võimalikuks ei pea. Samuti peavad hagi menetluses menetlusse võetavad asjad olema esitatud nõuetekohaselt ning nõuetele mittevastavaid hagiavaldusi tuleb täpsustada enne menetlusse võtmist. Kohtuistungil läbiviimine on alati kohut ja menetlusosalisi enam koormavam toiming ning kohtuistungil on tõhusam arutada kohtuasja, milles on kirjalikult esitatud juba asjakohased seisukohad. Tsiviilkohtumenetluses ei saa põhjendatuks ega ressursi säästvaks lahenduseks pidada nõuetele mittevastavate hagiavalduste täpsustamist eelistungitel.

Neljas lõik on praegu järgmises sõnastuses:

„-kohtumenetluse aja planeerimisel peetakse silmas kogu menetluse kestust menetluse algusest lõpuni.“

Ettepanek on see lause tekstist välja jätta. Menetluse algstaadiumis ehk pärast avalduse kohtusse esitamist ega isegi selle menetlusse võtmisel ei ole võimalik prognoosida, kui kiiresti on võimalik vaidlust lahendada. Statistika koostamisel arvestatakse teadaolevalt kohtumenetluse kestvust avalduse esitamisest kuni kohtulahendi tegemiseni vastavas astmes. Juhul, kui on soovi rõhutada, et kohtunik peaks tagama, et menetlusse võtmise staadium ei kehtaks liiga kaua, tuleb seda ka otsesõnu sätestada.

Kuues lõik on praegu koos täiendatud tekstiga järgmine:

- „Kohtunik arvestab oma tööaja kasutamisel menetlusosaliste, teiste kohtunike ja kohtu töötajatega.“

Hea tava peaks kohtunikku tema igapäevases töös abistama. Seadus annab kohtunikule õiguse korraldada oma tööaeg iseseisvalt. Kohus peab saama oma tööaja planeerimisel lähtuma seadusest. Ei tohiks tekitada olukorda, kus kohtunik ei saa enam oma tööaega ise planeerida, vaid peab lähtuma hoopis menetlusosaliste või kohtu töötajate soovidest. Samuti ei ole asju üksikkoosseisus lahendaval kohtunikul mitte ühtegi sisulist vajadust planeerida oma tööaega koos teiste kohtunikega.

Seega tuleks tekst ümber muuta järgmiselt:

- Kohtunik planeerib menetlustoimingute, sealhulgas kohtuistungite ja ärakuulamise läbiviimist võimalusel koos menetlusosaliste ja teiste kohtu töötajatega ning kolleegiumides lahendatavate asjade puhul koos teiste kohtunikega

Antud alaosa viimases lõigus (uus tekst) on märgitud, et osakonna juhataja, kolleegiumi esimees ja kohtu esimees peaksid vastutama, et tööjaotusplaani tagab optimaalse töökorralduse. Kohtu esimees ega osakonna juhataja ei võta vastu tööjaotusplaani, vaid seda teeb kohtu üldkogu. Seega vastutavad tööjaotusplaani toimimise eest kõik kohtunikud kollegiaalselt.

Seega tuleks sõnastust muuta järgmiselt:

„osakonna juhataja, kolleegiumi esimees ja kohtu esimees vastutavad selle eest, et kohtu töökorraldus on optimaalne ja seaduspärane ning vajadusel korraldavad töö ümber...“

Soovi korral võib üldkogule panna kohustuse tagada, et tööjaotusplaani tagaks optimaalse töökorralduse.

Alaosa „Tsiiviilasjade lahendamise prioriteetid“

Ülevalt teine lõik on uus tekst:

„Ülejäänud tsiiviilasjad lahendatakse üldjuhul nende kohtusse saabumise järjekorras“.

Vältimaks olukorda, kus kohtunik tunneb end olevat sunnitud lahendama asju saabumise järjekorras, arvestamata näiteks spetsialiseerumisest tulenevat võimalust lahendada korraga ja ajasäästlikumalt ühte tüüpi vaidlusi, tuleks teksti täiendada järgmiselt:

„Ülejäänud tsiiviilasjad lahendatakse üldjuhul nende kohtusse saabumise järjekorras, kui kohtunik ei pea optimaalsemaks mõnda muud spetsialiseerumisest tulenevat lahendamise järjekorda“.

Alaosa 3. Kohtumenetluse juhtimine

Ülevalt teine lõik on koos uue sõnastusega järgmine

„Suulise menetluse korral arutatakse menetluse kulgu esimesel istungil ja kirjaliku menetluse korral antakse teada menetlusesisestest tähtaegadest menetlusliigi otsustamisel. Tähtajad peaksid arvestama kohtuasjade keerukust. Menetlusosalistele ei anta põhjendamatuid lubadusi.“

Kui kohtul ei ole võimalik tähtajal menetlustoimingutega jätkata, siis teavitatakse menetlusosalisi ka sellest ausalt“

Niivõrd detailse menetlustoimingute sisu kirjeldamine heas tavas piirab kohtuniku otsustuspädevust ning võib tekitada olukorra, kus kaob võimalus paindlikult reageerida menetluse käigule. Menetluse käik sõltub siiski eelkõige menetlusosaliste koostööst kohtuga. Hagimenetluses ei ole alati esimesel eelistungil võimalik prognoosida edasise menetluse ajalist kulgu, sest kohus reeglina alles annab menetlusosalistele eelmenetluses selgitusi selle kohta, milliseid asjaolusid on neil vaja tõendada, milline seadus kohaldub jne. Kirjalikus menetluses ei ole objektiivselt võimalik anda menetlustähtaegu teada pärast menetlusliigi otsustamist. Näiteks võib hagiavalduse menetlusse võtmisel olla selge, et vaidlus kuulub lahendamisele lihtmenetluse korras, kuid selleks ajaks ei ole veel teada, kas kostja hagile vastab, mida ta vastab, milliste asjaolude üle pooled vaidlevad ning kas või kuidas asja edasi lahendada, kas esitatakse vastuhagi jne. Seega ei ole olemasolevas tekstis toodud nõuded tegeliku menetlusliku olukorra ega menetlusnormidega kooskõlas. Lause, mille kohaselt peaksid tähtajad arvestama asja keerukust, on vastuolus uue tekstiga selle osas, et asja lahendamisel ei ole prioriteediks mitte see, kui lihtne või keerukas asi on, vaid üldjuhul see, mis ajal on vaidlus kohtusse tulnud.

Seega tuleks antud lõik ümber sõnastada:

„-suulise menetluse korral arutab kohus menetluse kulgu menetlusosalistega eelistungil ja kirjalikus menetluses määrab kohus edasised menetlustähtajad kindlaks siis, kui see on menetluse sisu ja kohtuniku töökorraldust arvestades võimalik. Kui kokku lepitud või kindlaks määratud tähtajal ei ole kohtul võimalik menetlustoimingut teha, teavitatakse sellest menetlusosalisi viivitusega“

Välja tuleks jätta samast lõigust ebavajalik tekst „*lahendi kirjutamiseks planeeritakse piisav aeg, et vältida lahendi kuulutamise aja edasilükkamist*“. Eeltoodud täiendused tekstis peaksid sisuliselt olema nagunii suunatud sellele, et kohtunik ei saa ega peagi tegelema korraga kõigi asjadega ning peab saama korraldada oma tööaega viisil, kus ta jõuab tegeleda optimaalse arvu asjadega.

Kohtumenetluse juhtimise osas on ka ebavajalik tekstis sisalduv lause „*kohtuniku tegevus menetluse juhtimisel peab olema pooltele arusaadav*“, sest vaatamata pingutustele ei ole kohtunikul võimalik alati tagada, et menetlusosalised kõigist selgitustest ja kohtus toimuvatest toimingutest ammendavalt aru saaksid. Seesugune lause on hea tava juhistes sisulise eesmärgita ja tarbetu.

Soovitame hea tava kokkuleppe puhul vaadata süstemaatiliselt üle kogu kohtute kvaliteedijuhtimise kokkulepe, mitte selle üksikud osad.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liina Naaber-Kivisoo

kohtu esimees

Koostajad: kohtunikud Anu Uritam ja Kai Härmand